

STM 1948

Musikinstrumenttermer i äldre svenska lexikon

Av Stig Walin

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikkforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

MUSIKINSTRUMENTTERMER I ÄLDRE SVENSKA LEXIKON

AV STIG WALIN

I

Alltifrån den fornsvenska perioden¹ finns det svenskspråkiga handlingar och skrifter av skiftande slag, som innehålla meddelanden och omnämmanden av musikalisk art — uppgifter om musiker, skildringar av föranstaltningar, vid vilka musik kommit till uppförande o. s. v. Många av dessa omnämmanden utgöra viktiga, ja ovärderliga källor för den musikhistoriker, som arbetar med svenska förhållanden. Men detta litterära källmaterials utnyttjande för en utforskning av den svenska musikens öden är ofta förenat med betydande risker. Utan en omsorgsfull källkritik kan man lätt förledas att bygga på en framställning, som kanske inte alls eller endast i mycket begränsad omfattning står i samband med svenskt musikliv. Det kan också vara svårt att rent språkligt förstå den litterära texten i alla dess enskildheter. Särskilt vanskligheten blir ofta tolkningen av ev. mötande musikaliska facktermer, framför allt om de tillhöra perioder, från vilka den omedelbara språktraditionen är utdöd. De problem, som källkritiken har att bemästra för att skapa klarhet i frågan om de litterära uppgifternas giltighet för den svenska musikutvecklingen, skola här inte upptagas till behandling eller ytterligare vidröras. Uppmärksamheten skall i stället helt ägnas åt betydelsefrågan; dock med begränsning till en enda grupp av musikaliska facktermer, nämligen till den viktiga men i tolkningshänseende ofta särskilt besvärliga grupp, som bildas av beteckningarna på musikinstrument.

Redan de fornsvenska skrifterna innehålla i viss utsträckning musikinstrumenttermer. Så förhåller det sig också, och ofta i långt högre grad, på annat håll, t. ex. på franskspråkigt område under medeltiden. De i de franska texterna talrikt förekommande instrument-

¹ A. Noreen, »Vårt språk», I, Lund 1903, 132 ff., indelar, som bekant, det svenska språkets historia i den fornsvenska perioden, intill 1526, den äldre nysvenska perioden 1526—1733, och den yngre nysvenska perioden, fr. o. m. 1733.

uppgifterna äro stundom så utförliga, att det är möjligt att enbart ur dem, utan anlitande av andra källor, draga bestämda slutsatser inte endast om den situation, i vilken de betecknade instrumenten kommit till användning, utan också om deras spelsätt, form, storlek o. s. v.¹ Endast undantagsvis går detta för sig på svenskt område. Så heter det i t. ex. Fl.² (E. Olsons utg.), v. 751 ff.:

»A the strand stodh een steen,
ther var ij laest eet horn aff been,³
at huar then ther vilde ouer fara,
han skulde thet blaesa ok føgghiande vara»

Det betecknade föremålets användning, beskaffenhet och trakterande finnas här visserligen kortfattat men ändå exakt angivna. Texten ensam ger klart besked om att detta föremål är ett för signaländamål avsett blåsinstrument av ben. Men som regel är den instrumenttekniska framställningen betydligt knapphändigare. Namnen på en större eller mindre mängd tonverktyg räknas upp men intresset hos textskrivaren för dessa verktyg har inte varit så stort eller hans fackkunskaper så differentierade, att han givit eller kunnat ge någon fylligare instrumentbeskrivning. Ett par exempel även på denna omnämningsstyp må anföras.

VGL., 67, i den ofta citerade lekarerätten:
»Varpaer lekari sargaþaer þen sum maeþ gighu gangar
allaer maeþ fiþlu far allaer bambu...»

Lfk., 246:
»Thundalus . . . ffegh see eeth ärligaste sloot . . . I
hulkom han hörde alla sötästä lekaranna jnstrumenta
orghor harpor luthor skalmeyer giighor feedlor ok
huat helzt naghatsin söttestän sangh, ok lusteliga no-
teran aff sik kunde gifwa . . .»

STb, 1, 198, den 5. juli 1479:
»Hanis trvmppare, saker xlvij (48) marck, ty han slog
Birgitta, Mattis tymbermans hustrv, iijl (4) blana-
de . . .»

¹ Jfr den rikhaltiga exemplifiering hos M. Gérold, »Les instruments de musique au moyen âge», »Revue des Cours et Conférences», 29: 1, 2, 1927—1928; F. Brückner, »Die Blasinstrumente in der altfranzösischen Literatur», »Giessener Beiträge zur romanischen Philologie», H. 19, 1926, och F. Dick, »Bezeichnungen für Saiten- und Schlaginstrumente in der altfranzösischen Literatur», ibid., H. 25, 1932.

² Den fornsvenska litteraturen anges i det följande i allmänhet endast med de förkortningar, som användas i K. F. Söderwall, »Ordbok öfver Svenska Medeltids-Språket», Lund 1884—1918, med supplementhäftena, Lund 1925 ff.

³ I detta liksom i följande citat spärras instrumentuppgifterna av förf.

Det är så gott som omöjligt att endast ur dessa och liknande omnämmanden skaffa sig en uppfattning om den s. a. s. instrumenttekniska realiteten bakom de använda facktermerna. Själva originaltexten klargör för läsaren i många fall inte ens, att det över huvud taget är fråga om musikinstrument. Och likartat är förhållandet med många texter från senare språkperioder. N. Dencker har i studien »Musiknotiser i 1600-talets verser»,¹ sammanställt en rad citat, i vilka även ett flertal musikinstrumenttermer förekomma. Även om framställningen i de citerade verserna mången gång är anmärkningsvärt fyllig mer allmänmusikaliskt sett, så är den dock alltför föga upplysande i fråga om de betecknade instrumentens verkliga natur.

För att i dessa och andra liknande fall kunna komma till klarhet om musikinstrumenttermernas reella innebörd måste man uppenbarligen gå utanför de texter, där termerna finnas anförda.

Det skulle väl därvid ligga närmast till hands att först vända sig till den musikaliska facklitteraturen för att få hjälp. Men litteratur av denna art är i Sverige på ett par undantag när av förhållandevis ungt datum. Och specialarbeten på det musikaliska området, som något mer ingående behandla musikinstrument under deras svenska benämningar, börja inte komma förrän på 1700-talet. En dissertation i Uppsala med titeln »Instrumenta musica»,² som under presidium av J. Vallerius försvarades av O. Bergrot år 1717, är sålunda helt ägnad musikinstrumenten och ger i ett flertal fall svenska översättningar till latinska instrumentnamn. Abr. Abr:son Hülphers bekanta »Historisk Afhandling om Musik och Instrumenter», Westerås 1773, sysslar i olika avsnitt utförligt med tonredskapen. Och kort därefter föreligger det äldsta svenska musiklexikonet utarbetat i manuskript, J. F. Hallardts »Musikalisk Dictionnaire»,³ vars huvuddel blev färdig under åren 1774—75 och som innehåller talrika, delvis utförliga instrumentartiklar.⁴ Men först 1802 utkommer ett svenskt musiklexikon i tryck, nämligen C. Envallssons »Svenskt musikaliskt lexikon», som också det har många instrumenttermer bland sina uppslagsord. Intet av de uppräknade arbetena, till vilka vi återkomma längre ned, ha dock en historisk framställning, som fyller de stränga krav, som vi i våra dagar ställa på en dylik. De spegla främst

¹ STM, XII, 1930, 53 ff.

² Jfr C.-A. Moberg, »Musik und Musikwissenschaft an den schwedischen Universitäten», MIGM, I: 4, II: 1—2, där denna diss. behandlas II: 1, 11 f.

³ KMAB, hdskr. 30—32.

⁴ Om Hallardts lexikonarbeten se T. Norlind, »Johan Fredrik Hallardt och svensk musiklexikografi», STM, XX, 1938, 99 ff.

sin egen tids uppfattning och språkbruk och kunna sålunda inte direkt utnyttjas för ett fastställande av språkbruk och ordbetydelser under epoker, som i tidshänseende ligga fjärran från dem.

Men utanför det musikaliska fackområdet utarbetades långt före Hallardts svenska lexikon. Början gjordes med ett antal latinsk-svenska eller svensk-latinska ordböcker. Det äldsta kända svenska lexikonet av större format är sålunda ett endast handskriftligt bevarat latinskt-svenskt glossarium från 1400-talets senare hälft.¹ Och fr. o. m. 1530-talet ha ett växande antal för inhemskt bruk avsedda lexikon och lexikonartade arbeten utkommit även i samtida tryck. Dessa våra första ordböckers värde såsom källskrifter för kännedom om äldre svenskt språkbruk växlar alltefter syfte, graden av fullständighet, utförande o. s. v. I många fall är detta värde utomordentligt stort. Att så är fallet, beror inte minst därpå att latinet var ett levande språk i Sverige ännu vid den tid, varom här är fråga. Man mötte det inte endast vid studiet av gamla skrifter, där orden tillhöra och bära vittnesbörd om en utdöd kultur, helt olik den samtida, utan även i andra sammanhang. Man använde de latinska orden för att ge uttryck åt de egna tankarna och föreställningarna och för att beteckna företeelser och föremål i den egna omgivningen. Efter de humanistiska studiernas uppblomstring fr. o. m. 1500-talets slut utkommo lexikon, vilkas latinska ordförråd kanske helt och hållet hämtats från klassikerna. Men inte heller här var intresset alltid riktat endast åt ett håll, från de klassiska skrifterna mot den svenska översättningen, utan också motsatt, från det egna uttrycksbehovet mot den klassiskt latinska formuleringen som ideal.² För ett bedömande av frågan om de i lexikonerna medtagna sakordens reella innebörd är detta av största betydelse. Dessa sakord beteckna

¹ Se nedan.

² Ett ex. härpå från tiden för utgivandet av Envallssons musiklexikon är den ordbok, som A. O. Lindfors utgav, »Fullständigt Swenskt och Latinskt Lexicon», Lund, I 1815, II 1824. I företalet anger visserligen författaren som sitt mål förmåga att läsa och förtrogenhet med de klassiska skrifterna. Men för uppnåendet av detta mål vore övningar i att själv skriva latin det bästa hjälpmedlet. Och för att underlätta dessa övningar hade lexikonet utarbetats. Men Lindfors har därvid ingalunda utgått från klassikerna utan eftersträvat stor fullständighet i det svenska ordförrådet. I företalet heter det: »Mitt bemödande blef således att upptaga alla ord, som äro brukliga i Svenska språket, äfwen stundom provinciella, och de allmännaste tekniska uttryck, samt att öfversätta dessa i alla deras brukliga bemärkelser och förbindelser, dem jag genom beständiga exempel sökt bestyrka och upplysa». Detta gör, att man i ordboken hittar för den klassiska kulturen så främmande sakord som t. ex. »basfiol», »fioloncell», »musikdirektör» o. s. v.

inte alltid föremål endast inom den antika eller ev. bibliska, utan också sådana inom den med ordböckerna samtida kulturen.

De lexikon, varom här talats, innehålla i skiftande utsträckning musiktermer och däribland även beteckningar på musikinstrument. Det är förrådet av dylika beteckningar och deras behandling i en del av dessa latinsk-svenska resp. svensk-latinska ordböcker från tiden före Hallardts musikordbok, som här föreliggande undersökning avser. Det har redan framhållits, att denna undersökning främst är inriktad på beteckningarnas sakliga innebörd, sålunda inte på den språkliga dräkten. Med bifogandet av några kortfattade anmärkningar förtecknas de använda källorna här nedan, vilket sker i kronologisk ordning och under de förkortningar, som komma att användas i det följande.

KÄLLFÖRTECKNING

1400-t. C 20 = Cod. Ups. C 20, utg. av E. Neuman såsom »Latinskt-svenskt glossarium efter Cod. Ups. C 20», SFSS, 45, H. 1—5, Upps. 1918 ff. Glossariet är, som redan framhållits, vårt äldsta bevarade någotsånär fullständiga lexikon.¹ H. Schück² håller för troligt, att det vore en översättning av någon latinsk-tysk ordbok.

1538, V. = »Variarium rerum vocabula cum sueca interpretatione», Sthlm 1538, nyutg. av A. Andersson, Upps. 1890. Ordboken är visserligen anonymt utgiven men författaren har på goda grunder antagits vara ingen mindre än Olaus Petri.³ Förebilden torde närmast ha varit en elementarbok i latin av J. Murmellius, »Pappa puerorum», vars 1. uppl. utkom 1513.⁴ Liksom här är det efter latinskt språkbruk anpassade ordförrådet, inte alfabetiskt uppställt, utan ordnat i ett antal större real- och begreppsavdelningar. Noreen⁵ tillmäter ordboken utomordentlig betydelse för kännedomen om det äldsta nysvenska språkbruket inte endast på grund av dess ålder utan »än mer för ordförrådets af praktiska hänsyn betingade allsidighet». Palmér anger som grund till den delvis rent vardagliga karaktären hos detta ordförråd skolans uppgift »icke endast att lära eleverna att läsa utan även att tala latin». En del av orden i 1538, V. ha visat sig vara endast »lätta» försvenskningar av tyska benämningar utan livskraft i det svenska språkbruket. Palmér anför flera ex. härpå, dock inga bland instrumenttermerna.

¹ Om dateringen se R. Geete, »Fornsvensk bibliografi», SFSS, 1 A. 2, 142.

² »Bibliografiska och litteraturhistoriska anteckningar», Upps. 1896, 142.

³ Jfr J. Palmér, »Om Variarium rerum vocabula», »Festskrift tillägnad Hugo Pipping på hans sextioårsdag den 5 november 1924», Helsingfors 1924, 419 ff.

⁴ Se härom närmare I. Collijns efterskrift, 3 ff., till 1579, V., nedan.

⁵ A. a., 183 f.

- 1579, V. = »Variarum rerum vocabula cum sueca interpretatione», Sthlm 1579, faksimile av det enda kända exemplaret i Preussische Staatsbibliothek, Berlin, med en efterskrift av Isak Collijn, Sthlm 1925. Bl. a. i fråga om stoffets gruppering betyder denna uppl. en omarbetning av 1538, V.
- 1587, H. = P. Helsingius, »Synonymorum libellus», Sthlm 1587. Författaren, som någon tid var lektor i Skara, synes ha haft det ekonomiskt bekymmersamt och sökte strax efter sekelskiftet år 1600 förgäves professuren i hebreiska vid Uppsala universitet.¹ Den i svenska skolor mycket använda ordboken, den s. k. »Svinmagen», har till förebild ett i Nürnberg av J. Serranus 1567 utgivet lexikon med samma namn. Den har alfabetiskt ordnade svenska ord och fraser, som över-sättas inte endast till latin utan också till grekiska, och utgör ett av bevisen på det mot 1500-talets slut vaknande intresset för studiet av det klassiska grekiska språket.
- 1630-t. Schr. = E. Schroderus, »Dictionarium quadrilingue suedicum germanicum latinum graecum», Cod. Thott. 2166 4:o, Kgl. Bibl., Köpenhamn, med en inledning och ett alfabetiskt register över de svenska orden jämte tillägg ur Lexicon latino-scondicum 1637 och Janua linguarum 1640 utg. av B. Hesselman, Upps. 1929. Om hdskr. författare och om dess datering se Hesselmans inledning, V ff., jfr i övrigt nedan under 1640, Co.-Schr.
- 1637, Schr. = E. Schroderus, »Lexicon latino-scondicum», Sthlm 1637, utg. med alfabetiska register över de svenska och de finska orden av B. Hesselman, Upps. 1937—1941. Jfr nedan under 1640, Co.-Schr.
- 1640, Co.-Schr. = J. A. Comenius, »Janua lingvarum reserata aurea Cum Suetica Versione et Indice . . . Upläste Gyllene Tungomåls Dör . . . Här til Swenskan och itt fullkomligt Register bifogat Aff M. Erico Schrodero Ubsal.», Sthlm 1640. Den E. Schroderus, som författat de närmast föregående verken och som till svenska översatt och med ett utförligt register försett Comenius' berömda »Janua», var en lovande språkforskare från Uppsala, som i alltför unga år 1639 omkom i Stockholm genom en olyckshändelse — efter en glad kväll fördes han av en vindil från Norrbro i Strömmen och krossades i ett kvarnhjul.² Han räknas som en föregångsman inom svensk lexikografi, dels på grund av ordrikedomen, dels också på grund därav att han i sina egna arbeten utgår, inte från latinet, utan från det svenska språket. Om 1630-t. Schr. säger Hesselman,³ att det i första rummet vore ett svenskt lexikon, ja, i själva verket »det första avslutade ordboksarbetet i Sverige, för vilket huvudintresset har varit ett så vidt möjligt fullständigt insamlande av det i bruk varande svenska ordförrådet». Det synes närmast ha varit ett urval ur den rika ordsamlingen i detta verk, som Schroderus offentliggjorde i 1637, Schr. Ordförrådet är i 1630-t. Schr. och i »Appendix Scondico-Latina» till 1637, Schr. ordnat efter ordklasser, i huvuddelen av

¹ Jfr I. Collijn, »Sveriges bibliografi intill år 1600», III, Upps. 1932—33, 52 f.

² Jfr Hesselmans inledning till 1630-t. Schr., XII ff.

³ Inledningen, VI.

- 1637, Schr. och i 1640, Co.-Schr. på ett om 1538, V. påminnande sätt i real- och begreppsavdelningar.
- 1640, P. = J. Gothus Petri, »Dictionarium latino-sveco-germanicum», Link. 1640. Författaren studerade i Uppsala i början av 1600-talet, blev 1623 lektor och 1637 biskop i Linköping.¹ Ordboken, den s. k. »Lincopensen»,² som påbörjades av Petris företrädare som lektor i Linköping, N. Grubb, är i slutet försett med ett språkhistoriskt särskilt värdefullt, omfattande svensk-latinskt register, »Index sveco-latinus». Att de latinska klassikerna varit bestämmande för huvuddelens ordförråd, visar mängden av citat från och hänvisningar till deras skrifter.
- 1649, Wo. = J. Wolimhaus, »Syllabus in qvo Latinae Lingvae Propriè & Impropriè Svecica respondet», Sthlm 1649. Författaren var en son till akademiapotekaren S. Wolimhaus i Uppsala och studerade där i olika repriser samt även i Leiden 1649.³ Av ordboken utkom en 2. uppl. 1652, som endast i det avseendet skiljer sig från den I., att den innehåller Lincopensens svensk-latinska register.⁴
- 1677, We = S. Westhius, »Fasciculus dictionum», Sthlm 1677. Författaren kallar sig i slutet av sitt i olika uppl. utkommande verk »L. G. Translator». Han utgav det »Stvdiosae jvventvtis amolvemento» och medtog, även han, Lincopensens index.
- 1683, Co. = J. A. Comenius, »Orbis sensualium pictus . . . Then Synlige Werlden», Riga 1683. Stoffet i detta Comenius' kanske mest berömda verk, av vilka ett flertal för Sverige avsedda uppl. utgavos,⁵ är lik-som i »Janua» ordnat i real- och begreppsavdelningar. För fastställandet av de medtagna ordens reella innebörd äro de bilder av ett oskattbart värde, med vilka Comenius i enlighet med sitt undervisnings-program illustrerar varje avdelning. Comenius, som ville göra latinet till ett världsspråk, har, som A. G. Hollander⁶ särskilt påpekar, i sina läroböcker medtagit en mängd benämningar på rena vardagssaker.
- 1695, F. = H. Florinus, »Vocabularium latino-sveco-germanico-fin-nonicum . . . En kort Orde-Book På Latin, Swenska, Tyska och Finska», Sthlm 1695. Författaren studerade i Åbo 1652, blev rektor i Tavastehus 1664 samt sedan kyrkoherde på olika platser, i ett par omgångar i Perma.⁷ I företalet uttrycker Florinus den förhoppningen, att hans verk skall »wara den begärlige Ungdomen samt andra som Språken någorlunda wilia lära, til Tienst och god Wägwijsare». Det rent praktiska syftet understrykes även här genom stoffets gruppering i real- och begreppsavdelningar.

¹ Jfr J. I. Hähl, »Linköpings stifts herdaminne», I, Norrk. 1846, 24.

² Om den se också H. Hernlund, »Förslag och åtgärder till svenska skriftspråkets reglerande 1691—1739», Sthlm 1883, 9 anm. 3.

³ Jfr I. Collijn, »Sveriges bibliografi. 1600-talet» II, Upps. 1946, sp. 1023 f.

⁴ Se Noreen, a. a., 187.

⁵ Om dessa uppl. se I. Collijn, a. a., I, Upps. 1942—1944, sp. 182 f.

⁶ »Svenska undervisningsväsendets historia . . . I. Tiden före 1724», Upps. 1884, 353.

⁷ Jfr Collijn, a. a., I, sp. 265, och Noreen a. a., 186.

- 1699, Ce. = Chr. Cellarius, »Latinitatis probatae & exercitiae Liber memorialis . . . Cum Indice necessario in usum Sueticae Juventutis translatus», Sthlm 1699. Verket utgör en av Stockholms-boktryckaren Burchardi utgiven och med register försedd översättning av den bekante Halle-professorns och polyhistorns spridda latinska ordbok.
- 1700, N. = »Novum Dictionarium Latino-Sveco-Germanicum», Hamb. 1700. Ordboken, som upplevde flera uppl., utgavs av bokhandlare G. Liebezeit i Hamburg med utgångspunkt från och under utnyttjande av 1640, P. och 1677, We. ovan. Det skedde enligt företalet för att fylla ett kännbart behov av hjälpmedel vid det svenska språkets inlärande. Verket har utom själva huvuddelen ytterligare två, efter denna »inrättade» delar, nämligen »Nytt Svenskt och Latiniskt Dictionarium Eller Ordebok» och »Neues Deutsch- und Lateinisches Dictionarium oder Wort-Buch». Där så påfordras, hänvisas i det följande till dessa olika delar medelst romerska siffror, I, resp. II och III.
- 1722, Sw. = J. Swedberg, »En fullkomlig Svensk Ordabok», hdskr. med företalet daterat »Brunsbo d. 30 Martii 1722», Stifts- och landsbibl. Skara. Som redan titeln anger har det svenska språket bildat utgångspunkten för detta stora verk av den stridbare Skara-biskopen, varvid det med latinska översättningar försedda ordförrådet främst grundar sig på Gustaf I:s bibel och andra reformationsskrifter. Ordboken, resultatet av 30 års mödor, fick på grund av den djärva stavningen aldrig tryckningstillstånd av Kanslikollegiet.¹
- 1739, Sche. = P. Schenberg, »Lexicon Latino-Svecanum», Norrk. 1739. Lektorn i Linköping, sedermera prosten i Göstrings kontrakt, P. Schenberg,² utgav sin ordbok på direkt uppmaning av biskop Erik Benzeli. För verkets 2. del, »Svensk Ordabok», excerperade han enligt egen utsago 1722, Sw. ovan. Där så påfordras, hänvisas i det följande till de båda delarna medelst siffrorna I resp. II. Ordboken har, liksom 1640, P., talrika citat från och hänvisningar till de latinska klassikerna.
- 1764, E. = C. P. Ekblad, »Liber memorialis latinus, Eller Latinsk Minnes-Bok», Västerås 1769. Ekblad, som kallar sig själv »Magist. art.», har grupperat stoffet i »Stam- och Slägte-Ord, Hvilka följa I Alphabetisk Ordning». Av det »Holmiae, die 1 Maji, 1762» daterade förordet framgår det, att förf. inspirerats till sitt verk av samt i fråga om stoffanordningen närmast följt Cellarius' ovan förtecknade »Latinitatis Liber Memorialis».
- 1769, I. = J. Ihre, »Glossarium Suio Gothicum», Ups. 1769. Denna berömda ordbok skiljer sig i fråga om syftet från de andra här upptagna verken därigenom att den, som bekant, inte endast innehåller svenska ord med latinsk översättning utan också redogörelser för dessa ords ursprung. Ihres »Glossarium» är inte endast vår första utan var också länge vår enda etymologiska ordbok i modern mening.

¹ Jfr den utförliga framställningen hos Hernlund, a. a., 48 ff.

² Jfr Håhl, a. a., 131 f.

De musikinstrumenttermer, som excerperats ur de förtecknade källorna, ha nedan sammanförts i två ordlistor, nr 1 och nr 2, som uppställts enligt följande principer.

I Ordlista nr 1 äro i modern stavning de i källorna påträffade svenska termerna ordnade alfabetiskt. Under varje beteckning anföras i kronologisk ordning beläggställena i ordagranna citat, i vilka dock för större överskådligheits skull de svenska termerna spärrats under det att motsvarande latinska beteckningar kursiverats. De använda källorna innehålla på det instrumentala området i viss utsträckning bl. a. också särskilda beteckningar på instrumentaler m. m. Som regel ingår en bestämd instrumentterm som beståndsdel häri, t. ex. horn blåsare: *cornicen*. Dylika beteckningar ha i erforderlig grad medtagits såsom ersättare för de egentliga instrumenttermerna endast, när dessa sistnämnda saknas i vederbörande källa, t. ex. under Basun, 1400-t. C 20: »*Ericanus* . . . baswnare». Beläggställena under en och samma svenska musikinstrumentterm innehålla ofta ett flertal skilda latinska instrumentbeteckningar. Där så är fallet, samlas dessa i alfabetisk ordning efter de egentliga källcitaten. Detta för att möjliggöra en snabb överblick över den svenska termens latinska motsvarigheter. Som framgår av källförteckningen ovan, äro ett antal av de där upptagna ordböckerna flerspråkiga. Citaten i Ordlista nr 1 upptaga dock endast de latinska motsvarigheterna till de svenska instrumenttermerna.

I Ordlista nr 2 ha de i Ordlista nr 1 ingående *latinska* instrumentbeteckningarna upptagits i alfabetisk följd. Under varje beteckning göres här en kortfattad hänvisning till de ställen i Ordlista nr 1, där termen i fråga finnes citerad.

Om intet annat särskilt påpekas, äro citaten hämtade: ur 1538, V. från avd. »De instrumentis musicalibus» (Anderssons utg., 47),¹ ur 1579, V, från avd. »Musica . . . Songekonst» (Collijns faks., IX^b ff.), ur 1640, Co.-Schr. från kap. LXXVII »Om Sångekonsten . . . De Musica», §. 773 ff., ur 1683, Co. från kap. C »Instrumenta Musica . . . Klingande Speel», 204 f., och ur 1695, F. ur kap. XI »De Musica & Lusu . . . Om Sänge-Känsten och Lek», 120 ff. De av utgivaren ombesörjda utförliga registren till 1630-t. Schr. och 1637, Schr., ge upplysning om, var de ur dessa ordböcker citerade termerna återfinnas. Övriga här utnyttjade lexikon ha alfabetisk uppställning av ordförrådet. Medelst förkortningen Sv. reg. hänvisas till det speciella svensk-latinska index, som finnes i en del verk (jfr ovan).

¹ I avd. »De sono» (samma utg., 22) finnas också en hel del till musikens område hörande termer, dock inga med avseende speciellt på musikinstrumenten.

ORDLISTA NR 1

BAMBA

1769, I.: Bamba erat *tympani* genus.

BASUN

- 1400-t. C 20: *Ericanus* ... qui canit cum ere baswnare.
Erisonus idem.
- 1538, V.: *Tuba* baswn.
- 1579, V.: *Tuba*, *Buccina*. Baswn.
- 1587, H.: Baswn *Salpinx*, *salpinga*, *tuba*, *cornu recuruum*,
bucca ... *aes* pro *tuba* ex aere.
- 1630-t. Schr.: Basun... *Tuba*. *concha*.
- 1640, P.: *Tuba* ... Baswn, Trummeta.
 Sv. reg.: Basun, *Buccinum*, *tuba*.
- 1649, Wo.: *tuba* ... l. Basun.
- 1677, We.: *tuba* ... l. Basun.
 Sv. reg.: basun, *Buccinum*, *tuba*.
- 1683, Co.: *buccina* ... Basunen.
- 1695, F.: *Tuba* ... Basun, Trommeta.
- 1699, Ce.: *Buccina* ... trompet, basun.
Tuba ... basun, trompete.
- 1700, N.: *tuba* ... l. Basun.
- 1722, Sw.: basun, *tuba*, *buccina*, *buccinum*.
- 1739, Sche.: *Tuba* ... Basun, trommeta (I).
 Basun, *Tuba*, *buccina*, *buccinum* (II).
- 1764, E.: *Tuba*. Basun, trompet.
Tubicen [under cano] ... Dulcianist. Basunist.
- 1769, I.: Basun, *lituus*.
- AEs, *bucca*, *buccina* (*buccinum*), *concha*, *cornu* (*recuruum*), *lituus*,
salpinga, *salpinx*, *tuba*.

BJÄLLRA

- 1400-t. C 20: *Nola* ... biella ok lithin klokka.
- 1630-t. Schr.: Biellra ... *Tintinabulum*.
- 1637, Schr.: *Tintinabulum*. Biellra.¹
- 1640, Co.-Schr.: Then öfwerste Presten stegh vp i Sakerstiyen med en
 Biscopshatt: The andre präster rökte medh rökelse-
 karet, och klingade (skallrade) mz Cymbaler,
 biellror, skällor, och små skramlor ... Pontifex
 cum infula (infulatus) sacrarium [adytum] intra-
 bat: flamines thuribulo (acerra) suffiebant, cym-
 balis, *tintinnabulis*, nolis, *crotalisque* tinnientes.²
- 1640, P.: *Crepitaculum* ... Thet man kan knarra, smalra och
 skalra medh, såsom klockar, Biällror, skällor.
Crotalum ... En Skälla eller Bielra.
- 1649, Wo.: *crepitaculum* ... skalra, bielra.
tintinabulum ... klocka, skälla, bielra.

¹ I kap. XXII, »De re ecclesiastica, & scholastica».

² I kap. LXI »Om Hedningars och Judars widskepelse», §. 643.

- 1677, We.: *crepitaculum* ... skalra, biälra.
tintinabulum ... Klocka, skälla, Biälra.
- Sv. reg.: biella, *Crepitaculum*, *crotalum*.
- 1683, Co.: *tintinabulum* ... intus globulo ferreo ... Biälran
 ... in vti med ett lijtet Jernlod.
- 1699, Ce.: *Tintinabulum* ... liten kläcka, bielra.
- 1700, N.: *crepitaculum* ... skalra, biälra (I).
tintinabulum ... Klocka, skälla, Biälra (I).
 biella, *crepitaculum*, *crotalum*, *tintinnabulum* (II).
- 1722, Sw.: biella, bielra, *tintinabulum*, *crotalum*, *crepita-
 culum*, *nola*.
- 1739, Sche.: *tintinnabulum* ... Liten klocka, bielra (I).
Sistrum ... Bielra, *crepitaculum aeneum*, *quod
 manu quatiebatur* ... (I).
 Biella, bielra, *tintinabulum*, *crotalum*, *crepita-
 culum* (II).
- 1764, E.: *Tintinnabulum* ... Liten klocka, skälla, bjälra.
- 1769, I.: Bjaellra, *nola*.
Crepitaculum, *crotalum*, *nola*, *sistrum*, *tintinabulum*.

BLÅSHORN

- 1640, Co.-Schr.: Fäherdarne roopa vth (söderne) vthur Fähwset (fä-
 bodarne) medh ett Luder (blåshorn) Swijne-
 herden vhr Swijnehwset. ... Bu bulci è bubilibus,
 subulci haris, (suilbus) *buccina pastoritia* evocant.¹
- 1640, P.: *Buccina*, *Buccinum* ... l. Trommeta ... 2. En
 Zincka eller Blåsehorn, en Lwr.
Cornu ... l. Horn ... 4. En Trumeta, Blåsehorn.
Lituus ... herdalur, blåshorn.
- 1764, E.: *Buccina* (*buccinum*), *buccina pastoritia*, *cornu*, *lituus*.

BLÅSPEL

- 1764, E.: *Buccina* ... *Buccinum* ... Blåsspel.

BÄLGPIPA

- 1400-t. C 20: *Coricanus* ... belgpiipare.
Coriistista idem.
- 1538, V.: *Ventricularius* belgpiipare.
- 1579, V.: *Tibia vtricularis*, Belgpipa.
- 1587, H.: Bälghpijpa, *Bucca*, *utriculus*, *tibia utricularis*.
 Säckepijpa vide Bälghpijpa.
- 1630-t. Schr.: Bälghpijpa. Säckpijpa ... *Tibia utricularis*.
- 1640, Co.-Schr.: Belgpijpor, och Munharpor liuda åthskilligt ...
Tibia utricularis & Crembalum, discrepanter so-
 nant.
- 1695, F.: *Tibia utricularis* ... Belgpipa.
Bucca, chorus, *tibia utricularis*, *utriculus*, *ventriculus*.

¹ I kap. XXXV »Om Boskapssaker», § 413.

CITTRA

- 1630-t. Schr.: *Cithara* . . . *Cithara*.
 1637, Schr.: *Cithara*. *Cithra*.
 1640, Co.-Schr.: *Citthera* . . . *Cithara*.
 1640, P.: *Chelys* . . . 2. En Luta eller *Cithra*.
Cithara . . . Luta, *Cithra*.
Fidicula . . . Giga, Harpa, *Sittra*, litit strängespeel.
 Sv. reg.: *Citra*, *Cithara*.
 1649, Wo.: *cithara* . . . *Cithra*.
 1677, We.: *cithara* . . . *Cithra*.
 Sv. reg.: *Citra*, *Cithara*.
 Giga, Harpa, *Cithra*, *Fidicula*.
 1683, Co.: *cithara* . . . *Citharan*.
 1695, F.: *Cithara* . . . *Cithra*.
 1699, Ce.: *Cithara* . . . harpa, *zittra*.¹
 1700, N.: *cithara* . . . *Cithra* (I).
citra, *cythara* (II).
 1722, Sw.: *citra*, *citrinch*, *cithara*.
 1739, Sche.: slå, spela på *citra*, *cithara* ludere, *citharam* pulsare
 (II, under *Citreslagare*).
 1764, E.: *Chitara* . . . Harpa, *Cithra*.²
Chelys, *cithara*, *fidicula*.

CLARET

- 1538, V.: *Lituus* skarp trommeet, *clareet*.
 1579, V.: *Lituus* . . . Skarp Trummeet, *Clareet*.
 1640, P.: *Lituus* . . . Krum Trumeta, Sinka, Krumhorn, *Kla-*
ret, blåsande.

CLAVER

- 1683, Co.: *Clavicordium* . . . *Claveer*.

CYMBAL

- 1538, V.: *Cymbalum* . . . *Cimbla*.
 1579, V.: *Cymbalum* . . . *Gimbla*.
 1630-t. Schr.: *Cymbal* . . . *Cymbalum*.
 1637, Schr.: *Cymbal* l.³
 1640, Co.-Schr.: . . . klingade . . . mz *Cymbaler* . . . *cymbalis* . . .
tinnientes.⁴
 1640, P.: *Cymbalum* . . . Enahanda spel, en *Cymbla*.
Sistrum . . . Krumhorn, *Cimbla*.
 Sv. reg.: *Cymbaal*, *Cymbla*, *Cymbel*, krumhorn, *Cym-*
balum, *Sistrum*.
 1649, Wo.: *cymbalum* . . . *Cymbaal*.

¹ I »Appendix vocum graecarum, sed latini usus», 227.

² I »Appendix», 455.

³ I kap. XLV »De Exoticis, seu Peregrinis», i vilket de medtagna orden inte er-
 hålla någon latinsk översättning.

⁴ Se det utförliga citatet ovan under *Bjällra*.

- 1677, We.: *cymbalum* . . . *Cymbaal*.
 Sv. reg.: *Cymbaal*, *Cymbla*, *Cymbel*, krumhorn, *cym-*
balum, *sistrum*.
 1683, Co.: *cymbalum* . . . *Cymbalen*.
 1695, F.: *Cymbalum* . . . Ett slagz Spel, *Cymbal*.
 1699, Ce.: *Cymbalum* . . . *Cymbal*.¹
 1700, N.: *cymbalum* . . . *Cymbaal*.
 1722, Sw.: *cimbal*.
cymbal, *cymbalum*, *sistrum*.
 1739, Sche.: *Cymbalum* . . . *Cymbal*, *Instrumentum Musicum* (I).
cymbal, *Cymbalum*, *cistrum* (II).
 1764, E.: *Cymbalum* . . . *Cymbal*.²
Cymbalum, *sistrum*.

DAVIDS HARPA

- 1640, P.: *Psalterium* . . . 1. Dawidz harpa.
 1649, Wo.: *psalterium* . . . Davidz harpa.
 1677, We.: *psalterium* . . . Davidz harpa.
 1683, Co.: *nablium* . . . K. Davidz Harpa.
 1700, N.: *psalterium* . . . Davidz harpa.
Nablium, *psalterium*.

DULCIAN

- 1630-t. Schr.: *Dulcian*. *Instrumentum quoddam musicum dul-*
sissonans.
 1637, Schr.: *DULCIAN*.³
 1764, E.: *Tubicen* [under *Cano*] . . . *Dulcianist*, *Basunist*.
Instrumentum musicum, *tuba*.

FEDLA (Fidla)

- 1538, V.: *Fidicula* . . . *fedhela*, liten gigha eller streng.
 1630-t. Schr.: *Fedla* . . . *Pandura*.
 1637, Schr.: *Pandura*. *Fedla*.
 1640, Co.-Schr.: *Feela* (Gijga) . . . *Pandura*.
 1640, P.: *Fiol*, vulgò *Fedela*, *Chelys* (Sv. reg.).
 1649, Wo.: *plectrum* . . . *Fedelboge*.
 1677, We.: *Fiol*, vulgò *Fedela*, *Chelys* (Sv. reg.).
 1683, Co.: *pandura* . . . *Fedlan* (Gygan, *Fiolen*).
 1700, N.: *fedel*, *pandura*, *chelys* (II).
fiol, vide *fedel* (II).
 1722, Sw.: *fiol*, spel, *fedela*, *chelis*, *sistrum*.
 1739, Sche.: *Pecten* . . . *felstråke* (I).
Fedelboga, *Pecten*, *plectrum* (II).
 1769, I.: *Fidel*, *Fidla*, *hodie fiol*, *instrumentum musicum*.
Chelys, *fidicula*, *instrumentum musicum*, *pandura*, *sistrum*.

FIOL

- 1640, P.: *Fiol*, vulgò *Fedela*, *Chelys* (Sv. reg.).
 1677, We.: *Fiol*, vulgò *Fedela*, *Chelys* (Sv. reg.).

¹ I »Appendix», 228.

² I »Appendix», 456.

³ I kap. XLV, »De Exoticis . . . ».

- 1683, Co.: *pandura* . . . Fedlan (Gygan, Fiolen).
 1695, F.: *Chelys* . . . *lyra* . . . Luta, Fiol, Harpa.
 1700, N.: fiol vide fedel (II).
 1722, Sw.: fiol, spel, fedela, *chelis*, *sistrum*.
 1739, Sche.: Fiol, spel, *Fidicula*, *chelis* (II).
 1764, E.: *Lyra* . . . Harpa, lyra, fjol.
 1769, I.: Fidel, Fidla, hodie fiol, *instrumentum musicum*.
Chelys, *fidicula*, *instrumentum musicum*, *lyra*, *pandura*, *sistrum*.

FLÖJT

- 1538, V.: *Tibia* flöta, pipa.
 1579, V.: *Tibia*, *Fistula*, Flöta, Pipa.
 1640, Co.-Schr.: Orgor (eller Orgewärcket) beståå aff pijpor och flyter¹ . . . *Organum tibia & fistulis* constat.
 1683, Co.: *fistula (tibia)* . . . Pijpan, (Flötan).
 1695, F.: *Tibia* . . . *fistula* . . . Pipa, Flöta.
Fistula, *tibia*.

GIGA

- 1538, V.: *Chelys* idem [d. v. s. trumpa], gigha.
Fides gigha, streng.
Fidicula . . . fedhela, liten gigha eller streng.
 1587, H.: Gigha, *Chelys*, *fides*, *fidicula*, *lyra*.
 1630-t. Schr.: Gijgha . . . *Testudo*.
 1637, Schr.: *Chelys*. Gigha.
 1640, Co.-Schr.: Feela (Gijga) . . . *Pandura*.
 1640, P.: *Fidicula* . . . Giga, Harpa, Sittra, litit strängespeel.
 1677, We.: Giga, harpa, Cithra, *Fidicula* (Sv. reg.).
 1683, Co.: *pandura* . . . Fedlan (Gygan, Fiolen).
 1700, N.: plekt, fidelboge, gigestråke, pecten, plectrum (II).
 1722, Sw.: giga, *fidicula*.
 1739, Sche.: Giga, *Fidicula* (II).
 1769, I.: Giga, *fides*, *fidicula*.
Chelys, *fides*, *fidicula*, *lyra*, *pandura*, *testudo*.

HACKBRÄDE

- 1640, P.: *Barbitos* . . . & *Barbiton* . . . En Hiwlharpa, ut quidam volunt, Eller: Itt Hackebräde.
 1649, Wo.: *barbitos* . . . & *ton* . . . hackbräde.
 1677, We.: *bårbitos* . . . & *ton* . . . hackbräde.
 1683, Co.: *sambuca* . . . Hackebräde.
 1699, Ce.: *Barbitos* . . . *Barbiton* . . . hackebräde.
Sambuca . . . ett spel, hackebräde.²
 1700, N.: *barbitos* . . . & *ton* . . . hackbräde.
 1739, Sche.: *Barbitos* . . . & *-ton* . . . Hackebräde, Luta (I).
Sambuca . . . Hackebräde (I).
 Hackebräde, *Plectrum* (II).

¹ Med hänvisning till detta ställe står i Sv. reg. »tlöta».

² Båda i »Appendix», 226 resp. 232.

- 1764, E.: *Barbitos* . . . *Barbiton*. Hackebräde.
Sambuca . . . spel, hackebräde.¹
 1769, I.: hackebräde [under Hacka] *instrumentum musicum*.
Barbitos (*barbiton*), *instrumentum musicum*, *plectrum*, *sambuca*.

HARPA

- 1400-t. C 20: *Chelis* . . . harpa.
 [Citaredus . . . *citriasta* har²]
llira . . . harpa oc faar . . . Nota lira pro instrv-mento canendi.
 1538, V.: Clauus harpopinne.
Lyricen . . . harpolekare.
 1579, V.: Clauus . . . Harpo knaffre.
 1587, H.: Harpa *Lyra*, *fides*, *fidicula*, *testudo*.
 1630-t. Schr.: Harpa . . . *Fides*.
 1637, Schr.: *Fides* . . . Harpa.
 1640, Co.-Schr.: Harpa . . . *Trigonum*.
 1640, P.: *Fidicula* . . . Giga, Harpa, Sittra, litit strängespeel.
Lyra . . . Harpa, luta.
 Sv. reg.: Harpa *Sambuca*.
 1649, Wo.: *lyra* . . . Harpa, Luta.
 1677, We.: *lyra* . . . Harpa, luta.
 Sv. reg.: Harpa, *Sambuca*
 Giga, harpa, Cithra, *Fidicula*.
 1695, F.: *Chelys* . . . *lyra* . . . Luta, Fiol, Harpa.
 1699, Ce.: *Fides* . . . luta, harpa, eller annat speel.
Cithara . . . harpa, zitra.³
 1700, N.: *lyra* . . . Harpa, luta (I).
 harpa, *sambuca* (II).
 1722, Sw.: harpa, *cithara*, *sambuca*, *chelis*.
 1739, Sche.: *Lyra* . . . Harpa, Luta (I).
 Harpa, *Cithara*, *sambuca*, *chelis* (II).
 1764, E.: *Lyra* . . . Harpa, lyra, fjol.
Chitara . . . Harpa, Cithra.⁴
 1769, I.: Harpa, *chelys*, *instrumentum musicum*.
Chelys, *cithara*, *fides*, *fidicula*, *instrumentum musicum*, *lyra* (lira), *sambuca*, *testudo*, *trigonum*.

HERDELUR

- 1764, E.: *Lituus* . . . herdalur, blåshorn.

HERDESPEL

- 1683, Co.: *Organum pastoritium* . . . Heerdespeelet . . . Stroofedla.

¹ Båda i »Appendix» 454 resp. 460.

² »Citriasta» enl. utg. anm. felaktigt för Citharista och »har» säkerligen början av ett harpolekare.

³ I »Appendix», 227.

⁴ I »Appendix», 455.

HJULHARPA

- 1400-t. C 20: *pitisma* . . . generis *ludus* quidam hiwll harpa.
 1538, V.: *Lyra* hiwlharpa.
Barbitus . . . *barbitum* idem.
 1579, V.: *Lyra*, Hiwlharpa.
 1640, Co.-Schr.: hiwlharpa, *chelijs* (Sv. reg.).
 1640, P.: *Barbitos* . . . & *Barbiton* . . . En Hiwlharpa, ut
 quidam volunt, Eller: Itt Hackebräde.
 Barbitos (barbiton), chelys, lyra, pitisma.

HORN

- 1400-t. C 20: *Classitum* (!) . . . horn ok ludher.
Cornicen . . . hornbläsare.
Eneator . . . hornbläsare ok mwn harpolekare.
lituus . . . lwdher horn äller oc käpper.
 1538, V.: *Cornu* horn.
 1579, V.: *Cornu* . . . horn.
 1630-t. Schr.: Horn . . . *cornu*.
 1637, Schr.: *Cornu*. Hoorn, Ludher.
 1640, P.: *Cornu* . . . l. Horn . . . 4. En Trumeta, Blåsehorn.
 1649, Wo.: *cornu* . . . l. Horn.
 1677, We.: *Cornu* . . . l. Horn.
 1699, Ce.: *Cornu* . . . horn.
 1700, N.: *cornu* . . . l. Horn.
 1722, Sw.: Horn, *cornu*.
 1739, Sche.: *Cornu* . . . Horn.
 1764, E.: *Cornu* . . . Horn.
 1769, I.: Horn, *cornu*.
 Ænum, classitum (!), cornu, lituus.

HÄRHORN

- 1538, V.: *Buccina* . . . zincka, skalmeya, häär horn.

HÄRPUKA

- 1683, Co.: *abenum* . . . Härpukan.

INSTRUMENT (musik-)

- 1579, V.: *Instrumentum musicum* . . . Musich instrument.
Organum . . . jdem, Orgewer.
 1640, Co.-Schr.: Sångaren (musicanten) siunger liwfligha Sångar, och
 effter praeambelen slår han på Spell (instru-
 ment) . . . Musicus melodias canit (psallit) & post
 praeludium (praecentionem) *instrumenta* pulsat.
 1640, P.: *Organum* . . . Instrument, werktygh, redskap,
 ehwad thet är.
 1649, Wo.: *organum* . . . 1. Orgewärck, 2. allehanda Speel. In-
 strument.
 1677, We.: *organum* . . . 1. Orgewärck. 2. allehanda Speel, In-
 strument.

- Sv. reg.: instrument, speel, *Instrumentura*.
 1683, Co.: *Musica* . . . componit notis melodias . . . quibus verba
 aptat, atque ita cantat . . . vel voce sola; vel con-
 centu . . . vel *instrumentis Musicis* . . . Sångkonsten
 sammansätter på Nöther liuflige Sångar, til hwilka
 hon Orden lämpar och altså siunger antingen med
 ensam stämma; eller sammanstämande sång; eller
 med musicaliske instrument.¹
 1695, F.: *Instrumentum, musicum* . . . Ett Spel, Instrument
 1700, N.: *organum* . . . 1. Orgewärck. 2. allehanda Speel, In-
 strument.
 1722, Sw.: spel, intsrument, *instrumentum musicum*.
 1739, Sche.: Spel, instrument, *Musicum instrumentum* (II).
 Instrumentum (musicum), instrumentura, organum.

KLANGTRUMPET

- 1722, Sw.: klangtrumete, *tuba clangoris*.
 1739, Sche.: Klangtrumete, *Tuba clangoris* (II).

KLOCKA

- 1400-t. C 20: *Nola* . . . biella ok lithin klokka.
 1587, H.: Klocka *Aeramentum, campana, campanula*.
 1630-t. Schr.: Klocka . . . *Campana*.
 1637, Schr.: *Campana*. Klocka.²
 1640, P.: *Crepitaculum* . . . Thet man kan . . . skalra medh,
 såsom klockar . . .³
Nola, Skälla, liten klocka.
Tintinabulum . . . Lijten Klocka, Skälla.
 1649, Wo.: *campana* . . . Klocka.
campanula . . . Lillocka, Skälla.
tintinabulum . . . klocka, skälla, bielra.
 1677, We.: *campana* . . . Klocka.
campanula . . . Lillocka, Skälla.
tintinabulum . . . Klocka, skälla, Biälra.
 1699, Ce.: *Tintinabulum* . . . liten klåcka, bielra.
Campana . . . klåcka.
 1700, N.: *tintinabulum* . . . Klocka, skälla, Biälra.
campana . . . Klocka.
campanula . . . Lillocka, Skiälla.
 1722, Sw.: klocka, *campana, tintinnabulum*.
 1739, Sche.: *campana* . . . Klocka.
Nola . . . Liten klocka, skella, *Tintinnabulum*.
tintinnabulum . . . Liten klocka, bielra.
 1764, E.: *Tintinnabulum* . . . Liten klocka, skälla, bjälra.
Campana . . . Klocka.
Campanula . . . Liten klocka, skälla.

¹ Ur kap. XCIX, »Artes sermonis . . . Tungomåhls-Konster». Vid slutet av det
 cit. avsnittet sker hänvisning till bild nr 15 å s. 202, som upptar en luta.

² I kap. XXII, »De re ecclesiastica, & Scholastica».

³ Jfr det utförliga citatet ovan under Bjälra.

- Crepitaculum* . . . Liten klocka, skälla, klapp, skramla.
- 1769, I.: Klocka, *campana*.
- Aeramentum, campana, campanula, crepitaculum, nola, tintinabulum.
- KROKHARPA
- 1538, V.: *Cithara* . . . krockharpa.
- 1579, V.: *Cythara* . . . Krokharpa¹.
- »KROMSKIJD»
- 1538, V.: *Monochordium* . . . kromskijd spell ther alla strenger haffua itt liwdh.
- 1579, V.: *Monocordium*, Kromskijd, spel ther alle strengiar haffua itt ljwd, Longharpa.
- KRUMHORN
- 1538, V.: *Sistrum* krom horn.
- 1640, P.: *Lituus* . . . Krum Trumeta, Sinka, Krumhorn, Klaret, blåsande.
- Sistrum* . . . Krumhorn, Cimbla.
- Sv. reg.: Cymbaal, Cymbala, Cymbel, krumhorn, *Cymbalum*, *Sistrum*.
- 1649, Wo.: *lituus* . . . Sinka, Krumhorn.
- sistrum* . . . Krumhorn.
- 1677, We.: *lituus* . . . Sinka, Krumhorn.
- sistrum* . . . Krumhorn.
- Sv. reg.: Cymbaal, Cymbala, Cymbel, krumhorn, *Cymbalum*, *sistrum*.
- 1683, Co.: *sistrum* . . . (*crotalum*) . . . Kromhorn.
- lituus* . . . Sinckan (Krumhornet).
- 1699, Ce.: *Lituus* . . . sincka, krumhorn.
- 1700, N.: *lituus* . . . Sinka, Krumhorn.
- sistrum* . . . Krumhorn.
- 1739, Sche.: *Lituus* . . . Trummeta, skalmelja, krumhorn (I). Krumhorn, *Lituus cornu* (II).
- Cornu, crotalum, cymbalum, lituus, sistrum.
- KRUMTRUMPET
- 1640, P.: *Lituus* . . . Krum Trumeta, Sinka, Krumhorn, Klaret, blåsande.
- LEK
- 1400-t. C 20: *barbitus* . . . et hoc *barbitum* ena handha lekär. *organum* . . . alla handa siwngande lekär ok enkanneliga orga leker ok viso sanger.²
- Barbitus (barbitum), organum.

¹ Uppl. 1644 av »Variarum rerum vocabula» översätter Cythara inte längre med krockharpa utan med Cithra.

² Ytterligare beläggställen för termen lek ha här inte medtagits, då denna term inte längre uttryckligen användes i betydelsen av musikinstrument utan främst i betydelsen av (barn)lek, (sällskaps)spel o. s. v.

LUR

- 1400-t. C 20: *Buccina* . . . lwdher.
- Classitum* (!) . . . horn ok ludher.
- lituus* . . . lwdher horn äller oc käpper.
- 1630-t. Schr.: Lwdher . . . *Tuba*.
- 1637, Schr.: Cornu. Hoorn, Luder.
- 1640, Co.-Schr.: . . . medh ett Luder . . . *buccina pastoritia* . . .¹
- 1640, P.: *Buccina*, *Buccinum* . . . 1. Trommeta . . . 2. En Zincka eller Blåshorn, en Lwr.
- Sv. reg.: ludh *Buccina*.
- 1649, Wo.: *buccina* . . . & num . . . 1. Trummeta. 2. Zinka. 3. Luder.
- 1677, We.: *buccina* . . . & num . . . 1. Trummeta. 2. Zincka. 3. Luder.
- Sv. reg.: ludh, *Buccina*.
- 1700, N.: *buccina* . . . & num . . . 1. Trummeta, 2. Zincka, 3. Luder (I).
- lud luder eller luur, som blåses uti, *buccina* (II).
- 1722, Sw.: lur . . . *tuba*, *buccina*.
- 1739, Sche.: Lur . . . *tuba*, *buccina* (II).
- 1769, I.: Luder, contracte Lur, *buccina*.
- Buccina* (*buccinum*), *classitum* (!), *cornu*, *lituus*, *tuba*.

LUTA

- 1579, V.: *Testudo* . . . Lwta, Trompa.
- 1587, H.: Lutha *Testudo*, *chelys*, *barbitus* & *barbitum*.
- 1630-t. Schr.: Luta . . . *Testudo*. *Chelys*.
- 1637, Schr.: *Testudo*. Lutha.
- 1640, Co.-Schr.: Lutha . . . *Testudo*, (*chelys*).
- 1640, P.: *Chelys* . . . 2. En Luta eller Cithra.
- Cithara* . . . Luta, Cithra.
- Lyra* . . . Harpa, luta.
- Testudo* . . . 8. En Luta, lutespeel.
- Luta, *Chelys*, *fidicula*, *lyra*, *testudo*.
- Sv. reg.: *chelys* . . . 2. Luta.
- 1649, Wo.: *lyra* . . . Harpa, Luta.
- testudo* . . . 4. Luta.
- 1677, We.: *chelys* . . . 2. Luta.
- lyra* . . . Harpa, luta.
- testudo* . . . 4. Luta.
- Sv. reg.: luta, *Chelys*, *fidicula*, *Lyra*, *testudo*.
- 1683, Co.: *testudo* . . . (*chelys*) . . . Luthan.
- 1695, F.: *Chelys* . . . *lyra* . . . Luta, Fiol, Harpa.
- 1699, Ce.: *Fides* . . . luta, harpa, eller annat speel.
- 1700, N.: *chelys* . . . 2. Luta (I).
- lyra* . . . Harpa, luta (I).
- testudo* . . . 4. Luta (I).
- luuta, *cha(!)lys*, *fidicula*, *lyra*, *testudo* (II).

¹ Jfr det utförliga citatet ovan under Blåshorn.

- 1722, Sw.: *luta, testudo, chelys, lyra.*
 1739, Sche.: *Barbitos . . . & -ton . . . Hackebräde, Luta (I).*
Lyra . . . Harpa, Luta (I).
Luta, Testudo, chelys, lyra (II).
 1769, I.: *Luta, chelys.*
Barbitus (barbitum), chelys, cithara, fides, fidicula, lyra, testudo.

LUTSPEL

- 1640, P.: *Testudo . . . 8. En Luta, lutespeel.*

LYRA

- 1640, Co.-Schr.: *Lyra . . . Lyra.*
 1683, Co.: *lyra . . . intus rota . . . quae versatur . . . Lyran . . .*
innan til med hiulet, hwilket kring drages.
 1764, E.: *Lyra . . . Harpa, lyra, fjol.*

LÅNGHARPA

- 1579, V.: *Monocordium, Kromskijd, spel ther alle strengiar*
haffua itt ljwdh, Longharpa.
 1630-t. Schr.: *Longharpa . . . Monocordium.*
 1640, Co.-Schr.: *Longharpa, (longspell) . . . Sambuca (Barbitus).*
Barbitus, monochordium, sambuca.

LÅNGSPEL

- 1640, Co.-Schr.: *Longharpa (longspell) . . . Sambuca (Barbitus).*

MUNHARPA

- 1400-t. C 20: *Eneator . . . hornbläsare ok mwn harpolekare.*
 1630-t. Schr.: *Munnharpa . . . Crembalum.*
 1640, Co.-Schr.: *Belgpijpor, och Munharpor liuda åthskilligt . . .*
Tibia utricularis & Crembalum discrepant sonant
 1683, Co.: *crembalum . . . Munharpan.*
Ænum, crembalum.

MUSIKINSTRUMENT

Se Instrument.

ORGEL

- 1400-t. C 20: *organizare i orgom leka.*
organum . . . alla handa siwngande lekär ok enkanne-
liga orga leker ok viso sanger.
 1538, V.: *organum . . . orghor eller annor spell.*
 1579, V.: *Organum . . . idem [d. v. s. Musich instrument],*
Orgewerk.
 1587, H.: *Orghor Organa plural.*
 1630-t. Schr.: *Orgha . . . Orghewärke . . . Organum.*
 1637, Schr.: *Organum pneumaticum. Orgha, Positijff.*
 1640, Co.-Schr.: *Orgor (eller Orgewärcket) beståå aff pijpor och*
flyter . . . Organum tibiis & fistulis constat.
 1640, P.: *orger, Organum (Sv. reg.).*

- 1649, Wo.: *organum . . . 1. Orgewärck. 2. allehanda Speel,*
Instrument.
 1677, We.: *organum . . . 1. Orgewärck. 2. allehanda Speel,*
Instrument.
 Sv. reg.: *Orger, organum.*
 1683, Co.: *organum pneumaticum . . . Orgwärck.*
 1695, F.: *Organicus . . . Organist.*
 1700, N.: *organum . . . 1. Orgewärck. 2. allehanda Speel,*
Instrument (I).
orgor, organum (II).
 1722, Sw.: *orgor, orgwerck, orgpipa, organum musicum,*
organa pneumatica.
 1739, Sche.: *Organum . . . Allehanda spel, Orgelwerk (I).*
Orgor, orgwerck, orgpipa, organon musicum,
organa pneumatica (II).
 1764, E.: *Calcatorium . . . Orgetramp.*

PIPA

- 1400-t. C 20: *Cannula pipa.*
fistula . . . pypa.
 1538, V.: *Tibia flöta, pipa.*
Syrinx pipa.
Fistula idem.
 1579, V.: *Tibia, Fistula, Flöta, Pipa.*
 1587, H.: *Pijpa Syrinx, fistula vel phistula, calamus, tibia.*
 1630-t. Schr.: *Pijpa . . . Tibia. Fistula. Syrinx.*
 1637, Schr.: *Tibia. Pijpa.*
 1640, Co.-Schr.: *Orgor . . . beståå aff pijpor och flyter . . . Organum*
tibiis & fistulis constat.
 1640, P.: *Calamus . . . 5. En Pijpa.*
Fistula . . . 2. Een pijpa. Musicum instrumentum.
Tibia . . . 2. Pijpa, Skalmēja.
 1649, Wo.: *fistula . . . 2. Pijpa.*
tibia . . . 2. Pijpa, Skalmēja.
 1677, We.: *fistula . . . 2. Pijpa.*
tibia . . . 2. Pijpa, Skalmēja,
 Sv. reg.: *Pijpa, Calamus, fistula, tibia.*
 1683, Co.: *fistula (tibia) . . . Pijpan, (Flötan).*
 1695, F.: *Tibia . . . fistula . . . Pipa, Flöta.*
 1699, Ce.: *Fistula . . . röör, pipa.*
Tibicen . . . pipare.
Fidicen (!) . . . pipare.
 1700, N.: *fistula . . . 2. Pijpa (I).*
tibia . . . 2. Pijpa, Skalmēja (I).
pipa calamus, fistula, tibia (II).
 1722, Sw.: *pipa fistula, calamus, tibia*
 1739, Sche.: *Tibia . . . Instrumentum musicum: Skalmēja, pipa*
(I).
Pipa, Fistula, calamus, tibia (II).

- 1764, E.: *Canna* . . . Rör, pipa.
Fistula . . . Rör, pipa.
Tibia . . . pipa.
 1769, I.: *Pipa, tibia.*
Calamus, canna (cannula), fistula, instrumentum musicum, syrinx, tibia.

POSITIV

- 1637, Schr.: *Organum pneumaticum* Orgha, Positijff.

PSALTARSPEL

- 1722, Sw.: *psaltarespel, nablium.*

PUKA

- 1579, V.: *Tympanum* . . . Pwkor.
 1630-t. Schr.: *Pwka* . . . *Tympanum.*
 1637, Schr.: *Tympana aenea.* Pukor.¹
 1640, Co.-Schr.: *pwkor, tympana area* (Sv. reg.).
 1640, P.: *pukor, Tympanum* (Sv. reg.).
 1649, Wo.: *tympanum* . . . 1. Trumma, Puka.
 1677, We.: *tympanum* . . . 1. Trumma, Puka.
 Sv. reg.: *Pukor, Tympanum.*
 1700, N.: *tympanum* . . . 1. Trumma, Puka (I).
pukor, tympanum (II).
 1722, Sw.: *puka, tympanum.*
 1739, Sche.: *Tympanum* . . . Trumma, puka.
 1764, E.: *Tympanum* . . . Trumma, puka.²
 1769, I.: *Pukor, tympana bellica.*

REGAL

- 1637, Schr.: *Regál.*³
 1722, Sw.: *regal, spel, organum musicum.*

SINKA (Zinka)

- 1538, V.: *Buccina* . . . zincka, skalmeya, häär horn.
 1630-t. Schr.: *Zinka* . . . *lituus.*
 1637, Schr.: *Lituus.* Skallmeya, Zincka.
 1640, Co.-Schr.: *sincka* (Sv. reg.).⁴
 1640, P.: *Buccina, Buccinum* . . . 1. Trommeta . . . 2. En
Zincka eller Blåsehorn, en Lwr.
Lituus . . . Krum Trumeta, Sinka, Krumhorn,
 Klaret, bläsande.
 1649, Wo.: *buccina* . . . & *num* . . . 1. Trummeta, 2. Zinka. 3.
 Luder.
lituus . . . Sinka, Krumhorn.

¹ I kap. XXVII, »De re militari».

² I »Appendix», 462.

³ I kap. XLV, »De Exoticis . . .».

⁴ Med hänvisning till § 710 i kap LXVII, »Om Fridh, och Feigde (örlich)», där termen dock inte förekommer i den svenska utan endast i den tyska texten, i formen »Zincken».

- 1677, We.: *buccina* . . . & *num* . . . 1. Trummeta. 2. Zincka. 3.
 Luder.
lituus . . . Sinka, Krumhorn.
 Sv. reg.: *zinka, Cornu.*
 1683, Co.: *lituus* . . . *Sinckan* (Krumhornet).
 1699, Ce.: *Lituus* . . . *sincka, krumhorn.*
 1700, N.: *buccina* . . . & *num* . . . 1. Trummeta, 2. Zincka. 3.
 Luder (I).
lituus . . . Sinka, Krumhorn (I).
zincka, cornu (II).
 1722, Sw.: *Zinka, cornu.*
 1739, Sche.: *Zinka, Cornu* (II).
 1769, I.: *Sinka, lituus.*
Buccina (buccinum), cornu, lituus.

SKALLRA

- 1649, Wo.: *crepitaculum* . . . skalra, bielra.
 1677, We.: *crepitaculum* . . . skalra, biälra.
 1700, N.: *crepitaculum* . . . skalra, biälra.

SKALMEJA

- 1538, V.: *Buccina* . . . zincka, skalmeya, häär horn.
 1630-t. Schr.: *Skallmeyia* . . . *Lituus.*
 1637, Schr.: *Lituus.* Skallmeya, Zincka.
 1640, Co.-Schr.: Trumslagare, (Pukslaghare) och Pijpare, (Trometare) blåsa allarm, och med Trometars och skalmeyors lommandhe klangh, och Trumbe eller pukeslagh, vpwäckia the til lustigheet . . . *Tympanistae (tympanotribae) & tibicines (aeneatores) Classicum canentes, tubarum & lituorum ingeminato clangore, atq; tympanorum strepitu, ad alacritatem incidunt.*¹
 1640, P.: *Tibia* . . . 2. Pijpa, Skalmeya.
 Sv. reg.: *Skallmeija vide Pijpa.*
 1649, Wo.: *tibia* . . . 2. Pijpa, Skalmeya.
 1677, We.: *tibia* . . . 2. Pijpa, Skalmeya.
 1683, Co.: *tibia gingrina* . . . Skalmeyan.
 1700, N.: *tibia* . . . 2. Pijpa, Skalmeya.
 1722, Sw.: *skalmeyja, tibia, fistula.*
 1739, Sche.: *Lituus* . . . Trummeta, skalmeyja, krumhorn.
Tibia . . . *Instrumentum musicum:* Skalmeyja, pipa.
 1769, I.: *Skalmeyja, tibia.*
Buccina, fistula, lituus, tibia (gingrina).

SKALPIPA

- 1400-t. C 20: *tibicen* [under Cano] . . . skalpipo lekare.

SKRAMLA.

- 1630-t. Schr.: *Skramla* . . . *Crepitaculum, Crotalum.*
 1637, Schr.: *Crepitaculum.* Skramla.

¹ I kap. LXVII, »Om Fridh, och Feigde (örlich)», §. 710.

- 1640, Co.-Schr.: . . . klingade . . . mz . . . små skramlor . . . *crotalisque* tinnientes.¹
 [Thet barnet som är twegge åhra] . . . leker mz skramlor, dockor och barnleekan . . . *crepitaculis*, pupis & crepundijs ludens.²
- 1649, Wo.: *crotalum* . . . Skramla.
 1677, We.: *crotalum* . . . Skramla.
 1683, Co.: *crepitaculum* . . . Skramlan.
 1699, Ce.: *Crepitaculum* . . . en skramla, som gifwer liud ifrån sig när man slår ther på.
 1700, N.: *crotalum* . . . Skramla.
 1739, Sche.: *Crotalum* . . . En skramla: *Crepitaculum Æneum*.
 1764, E.: *Crepitaculum* . . . Liten klocka, skälla, klapp, skramla.
Crepitaculum, crotalum.

SKÄLLA

- 1630-t. Schr.: Skälla . . . *Nola*.
 1637, Schr.: *Nola*. Skälla.³
 1640, Co.-Schr.: . . . klingade . . . mz . . . skällor . . . *nolis* . . . tinnientes.⁴
- 1640, P.: *Crepitaculum* . . . Thet man kan knarra . . . medh såsom . . . skällor.⁴
Crotalum . . . En Skälla eller Bielra.
Nola . . . Skälla, liten klocka.
Tintinabulum . . . Lijten Klocka, Skälla.
- 1649, Wo.: *nola* . . . Skälla.
campanula . . . Lillklocka, Skälla.
tintinabulum . . . klocka, skälla, bielra.
- 1677, We.: *campanula* . . . Lillklocka, Skälla.
nola . . . Skälla.
tintinabulum . . . Klocka, skälla, Bielra.
- 1700, N.: *campanula* . . . Lillklocka, Skälla.
tintinabulum . . . Klocka, skälla, Biälra.
- 1722, Sw.: skälla, *tintinabulum, crepitaculum, nola, crotalum*. skälla, vid. skälla.
- 1739, Sche.: *Nola* . . . Liten klocka, skälla, *Tintinnabulum*.
 1764, E.: *Campanula* . . . Liten klocka, skälla.
Crepitaculum . . . Liten klocka, skälla, klapp, skramla.
Tintinnabulum . . . Liten klocka, skälla, bjälra.
- 1769, I.: *Skaella, nola, tintinnabulum*.
Campanula, crepitaculum, crotalum, nola, tintinabulum.

¹ Jfr det utförliga cit. ovan under Bjällra.² I kap. XX, »Om Menniskian», §. 230.³ I kap. XXIII, »De supellectili Rustica, & Equestri».⁴ Jfr det utförliga cit. ovan under Bjällra.

SPEL

- 1538, V.: *Organum* . . . orghor eller annor spell.
Monochordium . . . kromskijd spell ther alla strenger haffua itt liwdh.
- 1579, V.: *Monocordium*, Kromskijd, spel ther alle strengiar haffua itt ljwdh, Longharpa.
- 1587, H.: Spel *Ludus* . . .
 Spelare, Spelman Psaltes, *citharoedus, chorocitharista, psallocitharista, organicus*.¹
- 1630-t. Schr.: Spell . . . *Fides* . . . *Fidicula*.²
 Spellman . . . *Fidicen. Lyricus*.³
- 1640, Co.-Schr.: . . . slår han på Spell (instrument) . . . *instrumenta* pulsat.⁴
- 1640, P.: *Cymbalum* . . . Enahanda spel, en Cymbla.
 1649, Wo.: *decachordum* . . . speel med 10. strenger.
organum . . . 1. Orgewärck. 2. allehanda speel, Instrument.
- 1677, We.: *decachordum* . . . speel medh 10. stränger.
organum . . . 1. Orgewärck. 2. allehanda Speel, Instrument.
- Sv. reg.: instrument, speel, *Instrumentura*.
 1683, Co.: *Musica instrumenta* . . . Klingande Speel.
 1695, F.: *Instrumentum, musicum* . . . Ett Spel, Instrument.
Cymbalum . . . Ett slagz Spel, Cymbal.
- 1699, Ce.: *Fides* . . . luta, harpa, eller annat speel.
Sambuca . . . ett spel, hackebräde.⁵
- 1700, N.: *decachordum* . . . speel medh 10. stränger.
organum . . . 1. Orgewärck. 2. allehanda Speel, Instrument.
- 1722, Sw.: spel, instrument, *instrumentum musicum*.
 fiol, spel, fedela, *chelis, sistrum*.
 regal, spel, *organum musicum*.
- 1739, Sche.: *Organum* . . . Allehanda spel, Orgelwerk (I).
 Spel, instrument, *Musicum instrumentum* (II).
 Fiol, spel, *Fidicula, chelis* (II).
- 1764, E.: *Sambuca* . . . spel, hackebräde.⁶
 Chelys, chorus, cithara, cymbalum, decachordum, fides, fidicula, instrumentum (musicum), instrumentura, ludus, lyra, monochordium, organum (musicum), sambuca, sistrum.

STRÅFEDLA

- 1683, Co.: *Organum pastoritium* . . . Heerdespeelet . . . Stroo-fedla.

¹ Men Spelare, ensamt, däremot Aleo, aleator, lusor.² Även Ludus. Lusus. Dessa termer medtagas icke vidare i cit. under Spel, jfr ovan anm. under Lek.³ Men Spellare . . . Lusor.⁴ Jfr det utförliga cit. ovan under Instrument.⁵ I »Appendix», 232.⁶ I »Appendix», 460.

STRÄNGALEK

- 1400-t. C 20: *Cordacista* . . . strängia lekare.
Cordex . . . strängialekare ok strängia görare.
fidicen [s]tränghe lekär.

STRÄNGASPEL

- 1579, V.: *Fides, Fidium* . . . Strengespil eller Strenger.
Fidicula . . . idem.
Pulsare *cytharam*. Slå på strengespil.
1587, H.: Spela på strängespel, *Cithara Testudine* ludere,
fidibus canere, psallere: *organa* pulsare.
1630-t. Schr.: Strengespell . . . *Fides*.
1640, Co.-Schr.: Konungzlighe Saalar skijna aff Turckiske Tapeter,
Förlåt, och målningar (boonar, weggebonader) och
liuda aff sång, (och Strängespel) . . . Regiae
aulaeis (per istromatis) & tapetibus, picturisque
refulgent (renident) & personant music¹.
1640, P.: *Decachordum* . . . Itt Strengiospeel medh 10
strenger.
Fides . . . Strängespeel, Sträng.
Fidicula . . . Giga, Harpa, Sittra, litit stränge-
speel.
Sambuca . . . Itt strengespeel.
1649, Wo.: *fides* . . . sträng, Strängespeel.
fidicula . . . 1. Strängespeel.
Sambuca . . . 1. strengespeel.
1677, We.: *fides* . . . Sträng, strängespeel.
fidicula . . . 1. Strängespeel.
Sambuca . . . 1. strengespeel.
1695, F.: *Chorda* . . . *fides* . . . Sträng, strängespel.
1699, Ce.: *Fidicula* . . . strengespel.
1700, N.: *fides* . . . Sträng, strängespeel.
fidicula . . . 1. Strängespeel.
sambuca . . . 1. strengespeel.
1722, Sw.: strengiaspel, *fides*, pl., *chorda*, *instrumentum*
musicum.
1739, Sche.: Strengiaspel, *Fides*, *chorda*, *instrumentum musi-*
cum (II).
1764, E.: *Fides* . . . Strängaspel.
Fidicula . . . Litet strängaspel.
Chorda, *cithara* (*cythara*), *decachordum*, *fides*, *fidicula*, *fidium*, *in-*
strumentum musicum, *organum*, *sambuca*, *testudo*.

SÄCKPIPA

- 1587, H.: Säckepijpa vide Bälghpijpa.
1630-t. Schr.: Belghpijpa. Säckpijpa . . . *Tibia utricularis*.
1640, P.: säckepijpa, *Utriculus* (Sv. reg.).

¹ I kap. LXV, »Om Thet Konungzlighe Ståndet», §. 679. Musica översattes här
sålunda med sång och strängaspel.

- 1649, Wo.: *utricularius* . . . Säckepijpare.
1677, We.: säckepijpa, *utriculus* (Sv. reg.).
1683, Co.: *tibia* . . . *utricularis* . . . Säckepijpan.
1695, F.: *Utricularius* . . . Säckpipare.
1700, N.: säckepijpa, *utriculus* (II).
1722, Sw.: seckpipa, *utriculus*.
1739, Sche.: Seckpipa, *Utriculus* (II).
Tibia utricularis, *utriculus*.

TRUMMA

- 1587, H.: Trumma Tympanum.
1630-t. Schr.: Trumba . . . *Tympanum*.
1637, Schr.: *Tympanum*. Trumba.¹
1640, Co.-Schr.: slå . . . i trumba, pulsare tympana (Sv. reg.).²
1640, P.: *Tympanum* . . . Trumma.
1649, Wo.: *tympanum* . . . 1. Trumma, Puka.
1677, We.: *tympanum* . . . 1. Trumma, Puka.
1683, Co.: *tympanum* . . . Trumman.
1699, Ce.: *Tympanum* . . . trumma.³
1700, N.: *tympanum* . . . 1. Trumma, Puka.
1722, Sw.: trumma, *tympanum*.
1739, Sche.: *Tympanum* . . . Trumma, puka.
1764, E.: *Tympanum* . . . Trumma, puka.⁴
1769, I.: Trumma . . . II. Denotat *tubam* . . . III. *Tympanum*.
Tuba, *tympanum*.

TRUMPA

- 1538, V.: *Testudo* . . . trumpa.
Chelys idem, gigha.
1579, V.: *Testudo* . . . Lwta, Trompa.
1769, I.: Trumma . . . II. Denotat *tubam* . . . apud Du Fresnium
trumpa. Belg. trompe. It. tromba, quam eandem
vocis formen apud nos aliquando obtinuisse,
exinde concludo, quod video, tubicines apud nos
trumpare appellatos fuisse. Chron. Rhytm. min.
p. 44.
Chelys, *testudo*, tuba.

TRUMPET

- 1538, V.: *Lituus* skarp tromeet, clareet.
Classica . . . trommeet.
1579, V.: *Lituus* . . . Skarp Trumeet, Clareet.
Classicum . . . Trommeet

¹ I kap. XXVII, »De re militari».

² Jfr också cit. ovan under Skalmaja.

³ I »Appendix», 233.

⁴ I »Appendix», 462.

⁵ Jfr nedan under Trumma.

- 1630-t. Schr.: Tromét . . . *Buccina*, um.
Trometare . . . *Tubicen*.
- 1637, Schr.: Tromeet.¹
Tuba. Trometa (?).²
- 1640, Co.-Schr.: . . . Pijpare (Trometare) blåsa allarm och med
Trometars . . . klangh . . . *tibicines (aeneatores)*
*classicum canentes . . . tubarum . . . clangore . . .*³
- 1640, P.: *Buccina*, *Buccinum* . . . 1. Trommeta . . . 2. En
Zincka eller Blåsehorn, en Lwr.
Classicum . . . 1. Alarm blåsande . . . 2. En Trum-
meta.
Cornu . . . 1. Horn . . . 4. En Trumeta, Blåsehorn.
Tuba . . . Baswn, Trummeta.
Sv. reg.: trometa, *Buccina*, *lituus*, *tuba*.
1649, Wo.: *buccina* . . . & *num* . . . 1. Trummeta, 2. Zinka. 3.
Luder.
classicum . . . 1. alarm. 2. Trummeta.
1677, We.: *buccina* . . . & *num* . . . 1. Trummeta, 2. Zinka.
3. Luder.
classicum . . . 1. alarm. 2. Trummeta.
Sv. reg.: trometa, *Buccina*, *Lituus*, *tuba*.
trummeta vide trommeta.
1683, Co.: *tuba* . . . Trompetn.
1695, F.: *Tuba* . . . Basun, Trometa.
1699, Ce.: *Buccina* . . . trompet, basun.
Tuba . . . basun, trompete.
Sv. reg.: trumpeta, *buccina*, *tuba*.
1700, N.: *buccina* . . . & *num* . . . 1. Trummeta, 2. Zinka.
3. Luder (I).
classicum . . . 1. alarm. 2. Trummeta (I).
trompeta, *buccina* (II).
1722, Sw.: trummeta, *buccina*.
trummetar, *buccino*, *lituum* inflo.
trummetare, trumpetare, *tubicen*, *aeneator*.
1739, Sche.: *Buccina* . . . Trummeta.
classicum . . . Trommete liud.
Lituus . . . Trummeta, skalmeija, krumhorn.
Tuba . . . Basun, trommeta.
1764, E.: *Tuba* . . . Basun, trompet.
1769, I.: Trumpet, *tuba*, *buccina*, vide trumma.
Ænum, *buccina* (*buccinum*), *classica* (*classicum*), *cornu*, *lituus*, *tuba*.

ZINKA

Se Sinka.

¹ I kap. XLV, »De Exoticis . . .».² Originaltrycket ottydligt, jfr faks., registret.³ Jfr det utförliga cit. ovan under Skalmēja.

ORDLISTA NR 2

ABENUM

Härpuka, 1683, Co.

ÆNUM

Horn, 1400-t. C 20.

Munharpa, 1400-t. C 20

Trumpet, 1640, Co.-Schr., 1722,
Sw.

ÆRAMENTUM

Klocka, 1587, H.

Æs

Basun, 1400-t. C 20, 1587, H.

BARBITUS (Barbitos, Barbiton,
Barbitum)Hackbräde, 1640, P., 1649,
Wo., 1677, We., 1699, Ce.,
1700, N., 1739, Sche., 1764, E.Hjulharpa, 1538, V., 1640, P.
Lek, 1400-t. C 20.

Luta, 1587, H., 1739, Sche.

Långharpa, 1640, Co.-Schr.

Långspel, 1640, Co.-Schr.

BUCCA

Basun, 1587, H.

Bälgpipa, 1587, H.

BUCCINA (Buccinum)

Basun, 1579, V., 1640, P., 1677,
We., 1683, Co., 1699, Ce., 1722,
Sw., 1739, Sche.Blåshorn, 1640, Co.-Schr., 1640,
P.

Blåsspel, 1764, E.

Härhorn, 1538, V.

Lur, 1400-t. C 20, 1640, Co.-
Schr., 1640, P., 1649, Wo.,
1677, We., 1700, N., 1722,
Sw., 1739, Sche., 1769, I.Sinka, 1538, V., 1640, P., 1649,
Wo., 1677, We., 1700, N.

Skalmēja, 1538, V.

Trumpet, 1630-t. Schr., 1640,
P., 1649, Wo., 1677, We.,
1699, Ce., 1700, N., 1722,
Sw., 1739, Sche., 1769, I.P., 1649, Wo., 1677, We.,
1699, Ce., 1700, N., 1722,
Sw., 1739, Sche., 1769, I.P., 1649, Wo., 1677, We.,
1699, Ce., 1700, N., 1722,
Sw., 1739, Sche., 1769, I.P., 1649, Wo., 1677, We.,
1699, Ce., 1700, N., 1722,
Sw., 1739, Sche., 1769, I.

3—487907.

CALAMUS

Pipa, 1587, H., 1640, P., 1677,
We., 1700, N., 1722, Sw.,
1739, Sche.

CAMPANA

Klocka, 1587, H., 1630-t. Schr.,
1637, Schr., 1649, Wo., 1677,
We., 1699, Ce., 1700, N.,
1722, Sw., 1739, Sche., 1764,
E., 1769, I.

CAMPANULA

Klocka, 1587, H., 1649, Wo.,
1677, We., 1700, N., 1764, E.
Skälla, 1649, Wo., 1677, We.,
1700, N., 1764, E.

CANNA (Cannula)

Pipa, 1400-t. C 20, 1764, E.

CHELYS

Cittra, 1640, P.

Fedla, 1640, P., 1677, We.,
1700, N., 1722, Sw.Fiol, 1640, P., 1677, We., 1695,
F., 1722, Sw., 1739, Sche.Giga, 1538, V., 1587, H., 1637,
Schr.Harpa, 1400-t. C 20, 1695, F.,
1722, Sw., 1739, Sche., 1769,
I.

Hjulharpa, 1640, Co.-Schr.

Luta, 1587, H., 1630-t. Schr.,
1640, Co.-Schr., 1640, P.,
1649, Wo., 1677, We., 1683,
Co., 1695, F., 1700, N., 1722,
Sw., 1739, Sche., 1769, I.

Spel, 1722, Sw., 1739, Sche.

Trumpa, 1538, V.

CHORDA

Strängalek, 1400-t. C 20.

Strängspel, 1695, F., 1722, Sw.,
1739, Sche.

CHORUS

Bälgpipa, 1400-t. C 20.

Spel, 1587, H.

CITHARA (Cythara)

Cittra, 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1695, F., 1699, Ce., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E.

Harpa, [1400-t. C 20], 1699, Ce., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E.

Krokharpa, 1538, V., 1579, V. Luta, 1640, P.

Spel, 1587, H.

Strängaspel, 1579, V., 1587, H.

CLASSICA (Classicum)

Horn, 1400-t. C 20.

Lur, 1400-t. C 20.

Trumpet, 1538, V., 1579, V., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N., 1739, Sche.

CLAVICORDIUM

Claver, 1683, Co.

CONCHA

Basun, 1630-t. Schr.

CORNU

Basun, 1587, H.

Blåshorn, 1640, P.

Horn, 1400-t. C 20, 1538, V., 1579, V., 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1699, Ce., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E., 1769, I.

Krumhorn, 1739, Sche.

Lur, 1637, Schr.

Sinka, 1677, We., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.

Trumpet, 1640, P.

CREMBALUM

Munharpa, 1630-t. Schr., 1640, Co.-Schr., 1683, Co.

CREPITACULUM

Bjällra, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.

Klocka, 1640, P., 1764, E.

Skallra, 1649, Wo., 1677, We., 1700, N.

Skramla, 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1683, Co., 1699, Ce., 1739, Sche., 1764, E.

Skälla, 1640, P., 1722, Sw., 1764, E.

CROTALUM

Bjällra, 1640, P., 1677, We., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.

Krumhorn, 1683, Co.

Skramla, 1630-t. Schr., 1640, Co.-Schr., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N., 1739, Sche.

Skälla, 1640, P., 1722, Sw.

CYMBALUM

Cymbal, 1538, V., 1579, V., 1630-t. Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1695, F., 1699, Ce., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E.

Krumhorn, 1640, P., 1677, We. Spel, 1640, P., 1695, F.

DECACHORDUM

Spel, 1649, Wo., 1677, We., 1700, N.

Strängaspel, 1640, P.

FIDES

Giga, 1538, V., 1587, H., 1769, I. Harpa, 1587, H., 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1699, Ce.

Luta, 1699, Ce.

Pipa, 1699, Ce.

Spel, 1630-t. Schr., 1699, Ce.

Strängalek, 1400-t. C 20.

Strängaspel, 1579, V., 1587, H., 1630-t. Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1695, F., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E.

FIDICULA

Cittra, 1640, P., 1677, We.

Fedla, 1538, V.

Fiol, 1739, Sche.

Giga, 1538, V., 1587, H., 1640, P., 1677, We., 1722, Sw., 1739, Sche., 1769, I.

Harpa, 1587, H., 1640, P., 1677, We.

Luta, 1640, P., 1677, We., 1700, N.

Spel, 1630-t. Schr., 1739, Sche.

Strängaspel, 1579, V., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1699, Ce., 1700, N., 1764, E.

FIDIUM

Strängaspel, 1579, V.

FISTULA

Flöjt, 1579, V., 1640, Co.-Schr., 1695, F.

Pipa, 1400-t. C 20, 1538, V., 1579, V., 1587, H., 1630-t. Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1695, F., 1699, Ce., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E.

Skalmeja, 1722, Sw.

INSTRUMENTUM MUSICUM

Dulcian, 1630-t. Schr.

Fedla, 1769, I.

Fiol, 1769, I.

Hackbräde, 1769, I.

Harpa, 1769, I.

Instrument, 1579, V., 1640, Co.-Schr., 1683, Co., 1695, F., 1722, Sw., 1739, Sche.

Pipa, 1640, P., 1739, Sche.

Spel, 1640, Co.-Schr., 1683, Co., 1695, F., 1722, Sw., 1739, Sche.

Strängaspel, 1722, Sw., 1739, Sche.

INSTRUMENTURA

Instrument, 1677, We.

Spel, 1677, We.

LITUUS

Basun, 1769, I.

Blåshorn, 1764, E.

Claret, 1538, V., 1579, V., 1640, P.

Herdelur, 1764, E.

Horn, 1400-t. C 20.

Krumhorn, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1699, Ce., 1700, N., 1739, Sche.

Krumtrumpet, 1640, P.

Lur, 1400-t. C 20.

Sinka, 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1699, Ce., 1700, N., 1769, I.

Skalmeja, 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640; Co.-Schr. 1739, Sche.

Trumpet, 1538, V., 1579, V., 1640, P., 1677, We., 1722, Sw., 1739, Sche.

LUDUS

Hjulharpa, 1400-t. C 20.

Spel, 1587, H.

LYRA (Lira)

Fiol, 1695, F., 1764, E.

Giga, 1587, H.

Harpa, 1400-t. C 20, 1538, V., 1587, H., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1695, F., 1700, N., 1739, Sche., 1764, E. Hjulharpa, 1538, V., 1579, V. Luta, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1695, F., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.

Lyra, 1640, Co.-Schr., 1683, Co., 1764, E.

Spel, 1630-t. Schr.

MONOCHORDIUM

»Kromskijd», 1538, V., 1579, V. Långharpa, 1579, V., 1630-t. Schr.

Spel, 1538, V., 1579, V.

NABLIUM

Davids harpa, 1683, Co.

Psaltarspel, 1722, Sw.

NOLA

Bjällra, 1400-t. C 20., 1722, Sw., 1769, I.
 Klocka, 1400-t. C 20, 1640, P., 1739, Sche.
 Skälla, 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1722, Sw., 1739, Sche., 1769, I.

ORGANUM

Herdespel, 1683, Co.
 Instrument, 1579, V., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N.
 Lek, 1400-t. C 20.
 Orgel, 1400-t. C 20, 1538, V., 1579, V., 1587, H., 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1695, F., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.
 Positiv, 1637, Schr.
 Regal, 1722, Sw.
 Spel, 1538, V., 1587, H., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.
 Stråfedla, 1683, Co.
 Strängaspel, 1587, H.

PANDURA

Fedla, 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1683, Co., 1700, N.
 Fiol, 1683, Co.
 Giga, 1640, Co.-Schr., 1683, Co.

PITISMA

Hjulharpa, 1400-t. C 20.

PLECTRUM

Hackbräde, 1739, Sche.

PSALTERIUM

Davids harpa, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N.

SALPINGA

Basun, 1587, H.

SALPINX

Basun, 1587, H.

SAMBUCA

Hackbräde, 1683, Co., 1699, Ce., 1739, Sche., 1764, E.
 Harpa, 1640, P., 1677, We., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.
 Långharpa, 1640, Co.-Schr.
 Långspel, 1640, Co.-Schr.
 Spel, 1699, Ce., 1764, E.
 Strängaspel, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N.

SISTRUM

Bjällra, 1739, Sche.
 Cymbal, 1640, P., 1677, We., 1722, Sw., 1739, Sche.
 Fedla, 1722, Sw.
 Fiol, 1722, Sw.
 Krumhorn, 1538, V., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1700, N.
 Spel, 1722, Sw.

SYRINX

Pipa, 1538, V., 1587, H., 1630-t. Schr.

TESTUDO

Giga, 1630-t. Schr.
 Harpa, 1587, H.
 Luta, 1579, V., 1587, H., 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.
 Lutspel, 1640, P.
 Strängaspel, 1587, H.
 Trumpa, 1538, V., 1579, V.

TIBIA

Flöjt, 1538, V., 1579, V., 1683, Co., 1695, F.
 Pipa, 1538, V., 1579, V., 1587, H., 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1695, F., 1699, Ce., 1700, N., 1722,

Sw., 1739, Sche., 1764, E., 1769, I.
 Skalmaja, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1769, I.
 Skalpipa, 1400-t. C 20.

TIBIA UTRICULARIS

Bälgpipa, 1579, V., 1587, H., 1630-t. Schr., 1640, Co.-Schr., 1695, F.
 Säckpipa, 1630-t. Schr., 1683, Co.

TINTINABULUM

Bjällra, 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1699, Ce., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E.
 Klocka, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1699, Ce., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E.
 Skälla, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E., 1769, I.

TRIGONUM

Harpa, 1640, Co.-Schr.

TUBA

Basun, 1538, V., 1579, V., 1587, H., 1630-t. Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1695, F., 1699, Ce., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E.

Dulcian, 1764, E.
 Klangtrumpet, 1722, Sw., 1739, Sche.
 Lur, 1630-t. Schr., 1722, Sw., 1739, Sche.
 Trumma, 1769, I.
 Trumpa, 1769, I.
 Trumpet, 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1677, We., 1683, Co., 1695, F., 1699, Ce., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E., 1769, I.

TYMPANUM

Bamba, 1769, I.
 Puka, 1579, V., 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E., 1769, I.
 Trumma, 1587, H., 1630-t. Schr., 1637, Schr., 1640, Co.-Schr., 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1683, Co., 1699, Ce., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche., 1764, E., 1769, I.

VENTRICULUS

Bälgpipa, 1538, V.

UTRICULUS

Bälgpipa, 1587, H.
 Säckpipa, 1640, P., 1649, Wo., 1677, We., 1695, F., 1700, N., 1722, Sw., 1739, Sche.

Beläggstälernas antal under de i Ordlista nr 1 upptagna termerna är, som man kunde vänta, av mycket skiftande storlek. Med hänsyn tagen endast till antalet citerade källor, som enligt vad källförteckningen utvisar kan vara högst 18, så äro följande termer rikast belagda (minst 11 beläggställen), nämligen Pipa (18), Harpa (17), Basun (16), Orgel (16), Trumpet (16), Bälgpipa och Säckpipa tillsammans (15), Cymbal (15), Fedla och Fiol tillsammans (15), Luta (15), Spel (15), Bjällra (14), Horn (14), Trumma (14),

Cittra (13), Klocka (13), Sinka (13), Strängaspel (13), Giga (12), Puka (12), Skalmaja (12), Lur (11) och Skälla (11).

En sammanställning av de ur en och samma källa excerperade instrumenttermerna kan göras genom att ur Ordlista nr 1 utdraga samtliga beläggställen från källan i fråga. Av de i källförteckningen gjorda kommentarerna framgår det, att vissa av de däri upptagna ordböckerna kunna tillmätas ett särskilt stort värde för kännedomen om det svenska språkbruket under den tidrymd, som de omfatta. På grund av hög ålder, praktiskt eller språkvetenskapligt syfte, ordrikedom och (eller) avsiktlig strävan från författarens sida att i lexikalisk form framlägga ett samlat svenskt ordförråd gäller detta främst om 1400-t. C 20, 1538, V., de nära sammanhörande 1630-t. Schr., 1637, Schr. och 1640, Co.-Schr., om 1683, Co., 1722, Sw. och 1769, I. Då det kan vara av ett speciellt intresse att få en överblick över vilka musikinstrumenttermer, som finnas medtagna i dessa verk, skall en sammanställning av nyss antydd art göras beträffande dem.

Beläggställena ur 1400-t. C 20 återfinnas under följande rubriker i Ordlista nr 1:

Basun, Bjällra, Bälgharpa, Harpa, Hjulharpa, Horn, Klocka, Lek, Lur, Munharpa, Orgel, Pipa, Skalpharpa, Strängalek;

ur 1538, V. under rubrikerna:

Basun, Bälgharpa, Claret, Cymbal, Fedla, Flöjt, Giga, Harpa, Hjulharpa, Horn, Hårhorn, Krokharpa, »Kromskijd», Krumhorn, Orgel, Pipa, Sinka, Skalmaja, Spel, Trumpa, Trumpet;

ur 1630-t. Schr., 1637, Schr. och (eller) 1640, Co.-Schr. under rubrikerna:

Basun, Bjällra, Blåshorn, Bälgharpa, Cittra, Cymbal, Dulcian, Fedla, Flöjt, Giga, Harpa, Hjulharpa, Horn, Instrument, Klocka, Lur, Luta, Lyra, Långharpa, Långspel, Munharpa, Orgel, Pipa, Positiv, Puka, Regal, Sinka, Skalmaja, Skramla, Skälla, Spel, Strängaspel, Säckpipa, Trumma, Trumpet;

ur 1683, Co. under rubrikerna:

Basun, Bjällra, Cittra, Claver, Cymbal, Davids harpa, Fedla, Fiol, Flöjt, Giga, Hackbräde, Herdespel, Härpuka, Instrument, Krumhorn, Luta, Lyra, Munharpa, Orgel, Pipa, Sinka, Skalmaja, Skramla, Spel, Stråfedla, Säckpipa, Trumma, Trumpet;

ur 1722, Sw. under rubrikerna:

Basun, Bjällra, Cittra, Cymbal, Fedla, Fiol, Giga, Harpa, Horn, Instrument, Klangtrumpet, Klocka, Lur, Luta, Orgel, Pipa, Psaltarspel, Puka, Regal, Sinka, Skalmaja, Skälla, Spel, Strängaspel, Säckpipa, Trumma, Trumpet;

och ur 1769, I. slutligen under rubrikerna:

Bamba, Basun, Bjällra, Fedla, Fiol, Giga, Hackbräde, Harpa, Horn, Klocka, Lur, Luta, Pipa, Puka, Sinka, Skalmaja, Skälla, Trumma, Trumpa, Trumpet.

Av dessa ordböcker intar 1683, Co. en särställning inte endast genom instrumentbilderna utan också genom en klart genomförd gruppering av de i instrumentkapitlet medtagna termerna. Denna gruppering sker i anslutning till den redan under tidig medeltid använda uppdelningen av tonverktygen i slag-, sträng- och blåsinstrument.¹ »Klingande Speel», heter det i 1683, Co., »äro the, som gifwa ifrån sikh Liudh: Först när the slagne (rörde) warda Til thet andra, uppå hwilka Strängiarne vpspännas, (ställas) och strykas . . . Omsijder dhe som vpblåsas . . .», en gruppering, som på annat håll, t. ex. i 1538, V., endast mer eller mindre otydligt skymtar igenom.

Vilka instrument dölja sig nu bakom de i Ordlista nr 1 anförda instrumentbeteckningarna? Av de utnyttjade källorna är 1683, Co. ensam om att med avseende på det egna termförrådet själv ge ett delvis detaljerat svar på denna fråga. Dess bilder skänka i de flesta fallen med tillräcklig säkerhet upplysning om, vilka instrument som avses. Men när det gäller de andra ordböckerna, stöter termtolkningen oftast på stora, stundom på oöverbinnerliga svårigheter. Anledningarna härtill äro flera. Beläggställena äro som regel mycket knapphändiga, utan någon som helst beskrivning av de namngivna föremålen. Vidare ge de förefintliga latinska beteckningarna endast osäker vägledning. Dessa beteckningar ha till största delen klassiskt ursprung. De skapades för att ange tonredskap inom den antika musikkulturen. När de nu, såsom fallet är i de svenska lexikonerna, med våld tvingas att täcka och motsvara ett termförråd, som hör hemma inom en musikkultur med helt andra instrument än de antika, så blir följden lätt en hopplös terminologisk förvirring. Denna förvirring kan dessutom ha ökats därigenom att vederbörande ordboksförfattare varit i musikaliskt avseende kanske fullkomligt obildad. I sådant fall har han, måhända i mekanisk efterföljd av förebilder, handskats med instrumentbeteckningarna utan att känna till deras reella innebörd, utan levande kontakt med den bakom termerna liggande instrumentvärlden. På detta sätt kunna instrumentnamnen ha traderats från verk till verk såsom en död barlast, utan att egentligen ha någon reell innebörd. Allt detta gör, att man vid en undersökning av här föreliggande art endast sällan når fram till ett säkert svar på frågan om instrumenttermernas sakliga innehåll. Man kan uppställa olika tolkningsförslag men oftast inte avgöra, vilket som är det rätta. Bl. a. genom jämförelser med utländskt material kan

¹ Redan M. A. Cassiodorus (500-talet) har denna indelning, »Institutiones musicæ»: »Instrumentorum musicorum genera sunt tria: percussionale; tensibile; inflatile», se M. Gerbert, Scriptores I, 16.

man ge en tänkbar innebörd åt de svenska termerna men som regel inte fastslå, att de i lexikonen verkligen haft denna innebörd. Man kan för visso tycka, att detta vore ett alltför magert resultat, att det inte vore värt att företaga hela denna mycket mödosamma och osäkra undersökning av terminnebörden i de allmänna ordböckerna. Men dessa ordböckers förråd av musikaliska fackuttryck gör dock även dem till musikhistoriskt källmaterial. Och inte minst när det gäller ett land, vars musikhistoria uppvisar så stora brister på bevarade rent musikaliska minnesmärken som Sverige, då måste alla källor utnyttjas, även de till synes fattiga.

Den följande, med många osäkerhetsmoment sålunda behäftade betydelseundersökningen skall i det stora hela gå fram i enlighet med den alfabetiska uppställningen i Ordlista nr 1. För att slippa onödiga dubbelutredningar komma dock vissa avsteg härifrån att göras.

(Forts.)
